

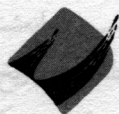
مضامین اصلی قرآن

پانزدهمین نشست علمی و پژوهشی
مجلس تخصصی قرآن و حدیث
شماره ۱۷۱۶ - ۱۷۱۷
www.karagadshub.com

فضل الرحمان

ترجمه

فاطمه علاقه بندی

نشر کردگدن

فهرست

۱	پیش‌گفتار ترجمه فارسی
۵	دیباچه
۱۳	مقدمه
۲۱	فصل نخست: خدا
۴۳	فصل دوم: انسان به مثابه فرد
۶۹	فصل سوم: انسان در جامعه
۱۰۷	فصل چهارم: طبیعت
۱۲۷	فصل پنجم: نبوت و وحی
۱۶۱	فصل ششم: معاد
۱۸۳	فصل هفتم: شیطان و شر
۱۹۷	فصل هشتم: پیدایی جامعه اسلامی
۲۱۹	پیوست ۱: اوضاع دینی جامعه مسلمانان در مکه
۲۳۵	پیوست ۲: اهل کتاب و «تنوع ادیان»
۲۴۷	نمایه

در اعتقادات سنتی‌اش شد. مدتی بعد به سودای کمک به پروژه اصلاحات حقوقی و سیاسی در پاکستان به رهبری ژنرال ایوب‌خان به کشورش بازگشت و به ریاست مؤسسه «تحقیقات اسلامی» منصوب شد. در این دوره چندساله، از نزدیک، هم به‌لحاظ نظری و هم به‌لحاظ عملی، درگیر برنامه اصلاح دینی در کشوری مسلمان شد، اما در این راه توفیق چندانی نداشت و پس از گذراندن یک دوره ناآرامی و آشوب ناگزیر پاکستان را به مقصد ایالات متحد ترک کرد. او تا پایان عمرش در ۱۹۸۸، یعنی طی حدود بیست سال، در دانشگاه شیکاگو به‌عنوان استاد مطالعات اسلامی فعالیت داشت. او در این دوره آثار فراوانی نوشت و شاگردان زیادی تربیت کرد و توانست برای خود وجهه‌ای ممتاز در میان نواندیشان مسلمان و اسلام‌پژوهان غیرمسلمان در غرب احراز کند.

فضل‌الرحمان در کتاب *مضامین اصلی قرآن*، همچون دیگر آثارش، به مضامین اخلاقی توجهی خاص دارد. به گفته او، اگر فهم ما از قرآن بر پایه روح اصلی قرآن یعنی اخلاق قرآنی باشد، پیام و معنای واحد و منسجم قرآن را دریافت خواهیم کرد. اگرچه تغییر فهم مردم معاصر از قرآن نسبت به فهم مردم عصر نزول امری انکارناپذیر است، می‌توان ادعا کرد آنچه از قرآن در هر عصری تغییر نکرده و نخواهد کرد، روح اخلاقی آن است. فضل‌الرحمان با این دیدگاه در تلاش برای اثبات قابل فهم بودن پیام الهی در همه اعصار است و از اینکه مسلمانان بیشتر از فهم پیام اصلی قرآن به وجه ظاهری آن یعنی فصاحت و بلاغت الفاظ تمرکز کرده‌اند، اظهار تأسف می‌کند.

فضل‌الرحمان معتقد است مبنای آثار اخلاقی مسلمانان تاکنون منابع یونانی و ایرانی بوده است، در حالی که قرآن خود سرشار از مضامین اخلاقی است. به نظر او، برای تأسیس نظام حقوقی اسلام نخست باید این اصول اخلاقی قرآن را شناخت و سپس احکام فقهی و حقوقی را از آنها استنباط کرد. در یک کلام، او در پی تدوین نظریه یکپارچه و جامع اجتماعی-اخلاقی

بر مبنای قرآن است و به نظر او چنین کاری در گذشته هرگز انجام نشده است. البته این بدان معنا نیست که فضل‌الرحمان صرفاً به یک روش معتبر در تفسیر اعتقاد دارد، بلکه معتقد است وجود تفاسیر متعدد برای بقای دین ضروری است و این امر از تقدس قرآن نمی‌کاهد، زیرا تقدس قرآن مربوط به متن آن است نه تفاسیری که حاصل فهم بشری‌اند.

کتاب *مضامین اصلی قرآن*، چنان‌که از توضیحات مؤلف در مقدمه آن برمی‌آید، پژوهشی است که بیش از هر چیز در پی تصحیح و نقد روشی و محتوایی پژوهش‌های برخی قرآن‌پژوهان غربی، از جمله جان ونسبرا (د. ۲۰۰۲)، در تبیین مفاهیم و مضامین قرآن است. فضل‌الرحمان در مقدمه کتاب از ایده‌ها و اندیشه‌های ونسبرا در دو کتاب بحث‌برانگیز *مطالعات قرآنی* و *محیط فرقه‌ای به‌شدت انتقاد کرده*، تا جایی که فهم دقیق نقدهایش را به خواندن کامل کتاب خودش و کتاب *مطالعات قرآنی* او مشروط کرده است.^۱

ترجمه پیش رو بر اساس ویرایش دوم کتاب انجام شده است که در سال ۲۰۰۹ از سوی انتشارات دانشگاه شیکاگو منتشر شد. ویژگی متمایز ویرایش دوم کتاب افزوده شدن دیباچه‌ای ارزشمند در آغاز آن به قلم پروفیسور ابراهیم موسی، متولد آفریقای جنوبی و متخصص در مسائل اسلام معاصر، است که در حال حاضر استاد مطالعات اسلامی در گروه تاریخ دانشگاه نوتردام است و پیش‌تر نیز در گروه دین دانشگاه دوک مشغول به فعالیت بوده است. دیباچه موسی علاوه بر اینکه مروری مختصر و مفید بر زندگی و اندیشه فضل‌الرحمان دارد، حاوی نگاهی انتقادی به پروژه فکری او نیز است.

موضوع کتاب به‌نحوی است که مؤلف ناگزیر به آیات قرآن به‌وفور

۱. برای آشنایی با شرح حال و آرا و آثار فضل‌الرحمان در منابع به زبان فارسی مراجعه کنید به: پرونده ویژه او زیر عنوان «گزارش مؤلف» در نشریه مدرسه (شماره ۴، مهر ۱۳۸۵)؛ همچنین در این باره و درباره رویکرد او به قرآن نک: مهرداد عباسی، «رویکرد تاریخی فضل‌الرحمان به قرآن: بررسی توصیفی-تحلیلی»، *تاریخ و تمدن اسلامی*، شماره ۲۳، بهار و تابستان ۱۳۹۵، صص ۱۵۱-۱۸۳.